

SZÍNHÁZ AZ EGÉSZ

SHAKESPEARE
HAMLET

*Nádasdy Ádám
fordítása*

Fordította és a jegyzeteket írta
NÁDASDY ÁDÁM

A fordító a Műfordítók Egyesületének tagja

Hungarian translation © Nádasy Ádám, 2001, 2017

UTÓSZÓ

A *Hamlet* cselekménye három világosan elkülönülő szakaszra oszlik, és az egyes szakaszok között hosszabb-rövidebb idő telik el: Hamlet megtudja, hogy apját megölték (I. felvonás); Hamlet bebizonyítja a Király bűnösségét, de véletlenül Poloniust öli meg (II.1. – IV.4.); Polonius fia, Laertes bosszút áll Hamleten apja haláláért, ám ezzel őt is hozzásegíti bosszúja kiteljesítéséhez (IV.5. – végig).

A főszereplő, Hamlet 18-20 év körüli fiatalember, akit érdekel a filozófia és általában a tudomány. Egyébként a dán királynak a fia. Egyetemre jár a távoli Wittenbergbe, ahonnan haza kell jönnie Dániába, mert váratlanul meghalt az apja, az idősebb Hamlet. Ez eléggé megviseli a fiút, de az még sokkal jobban, hogy a temetés után alig egy hónappal az anyja újra férjhez megy, még hozzá Claudiushoz, az elhunyt király öccséhez, akiről Hamlet csak fröcsögő gyűlölettel tud beszélni. Nem tudjuk, mindig utálta-e a nagybátyját, vagy csak most gyűlölte meg, ahogy az anyja mellett játssza a férjet, sőt az apát, mert Hamlet fölött atyáskodni akar. Nem engedi vissza az egyetemre, otthon tartja a dán udvarnál – nyilván azért, hogy rajta tarthassa a szemét.

Az igazi baj most jön: Hamletnek az apja szelleme elmondja, hogy Claudius ölte meg, s felszólítja a fiát, hogy álljon bosszút. A darab alapvetően a bosszú kivitelezésének története, vagyis bosszúdráma. Csakhogy Hamlet túl intellektuális, túl finom lelkű ahhoz, hogy Claudius se szó, se beszéd megölje – folyton csak töpreng, tűnődik, miközben az események egyre gyorsabban rohannak körülötte. Úgy dönt, hogy hibbantnak tettei magát, hogy Claudius kevésbé tudja átlátni a cselekedeteit – ez ügyes, de ezzel is csak húzza az időt. Egy híres jelenetben (III.1.), amikor azt hiszi, végre egyedül van (bár többen is elbújva hallgatják), elkezd a nagy kérdésen filozofálni, hogy jobb-e lenni vagy nem lenni, azaz jó-e öngyilkosságba menekülni – ahelyett, hogy konkrét tervet kovácsolna bosszúja kivitelezésére.

Hamlet szerelmes Opheliába, Polonius főminiszter lányába, aki örömmel viszonzza közeledését. Polonius azonban nem tartja reálisnak, hogy Hamlet elvegye az ő lányát (hiszen ők nem hercegi család), akkor pedig nem vezethet jóra a szerelmi viszony, mert Ophelia legfőljebb a trónörökös szeretője lehetne. Ezért eltiltja a lányát Hamlettől. A fiú már ezt sem bánja igazán, annyira betölti az agyát a gyilkosságról (és anyjának abban játszott esetleges szerepéről) való töprengés. Polonius persze nem tud a Szellem információiról, ezért kitart amellett, hogy Hamlet sájnálatos elmezavarát a lánya iránti szerelem meghíúsulása okozta.

A király okos ember, érzi, hogy Hamlet nem egyszerűen megbolondult, hanem valami bántja, zaklatja belülről. És bár Claudius nem rokonszenves, azt nem mondhatjuk, hogy rosszul uralkodna. Miután a trónt (egy szörnyű bűn révén) megszerezte, jól kormányoz. Dániában rend van, a norvég fenyegetést elhárította, magánélete rendezett, hiszen a feleségével szeretik egymást (amint azt őszintén be is vallja Laertesnek). Nyilvánvalóan aggasztja, hogy Dánia második legfontosabb embere, a trónörökös megzavarodott, és ellenőrizhetetlen, hogy miket csinál. (És talán van is egy rossz érzése, hogy Hamlet sejti az ő bűnösségét.) Hívhatja Hamlet két régi iskolatársát, Rosencrantzot és Guildenstern, hogy figyeljék meg Hamletet, hátha kiderül, mi nyomasztja, de Hamlet átlát a szitán. Neki viszont kedvező alkalmat kínálkozik arra, hogy Claudius leleplezze, amikor vándorszínészek jönnek, akikkel Hamlet eljátszat egy hasonló történetet. Claudius megérti, hogy Hamlet mindent tud; ettől kezdve már ellenségnek tekinti, és meg akar szabadulni tőle, bármi áron.

Amikor Hamlet kettesben marad anyjával, rátámad, azzal vádolja, hogy mindentről tudott, magyarán, hogy Claudius cinkosa volt a gyilkosságban. Gertrud őszintén tiltakozik, az ő bűne legfőljebb annyi, hogy túl gyorsan hozzáment a férje öccséhez. A szóváltás hallatán az elbújva hallgatózó Polonius segítségért kiált, Hamlet azt hiszi, hogy a király az, átszúr a függönyön – de szerencsétlenségére nem Claudius van ott, hanem Polonius. Megölt egy ártatlan embert, de igazán ez se izgatja, már csak az apja-anyja-Claudius háromszögre tud koncentrálni.

A király e perctől nyeregben érzi magát: íme, a fiú közveszélyes örült, el kell távolítani. Angliába küldi Rosencrantzék kíséretében. Ők nem gonoszságból vállalják ezt, inkább szolgálalkúságból – hiszen ki merne ellentmondani a király felkérésének?

Szegény Ophelia egyedül marad: Hamlettől eltiltották, az apja meghalt (ráadásul éppen Hamlet ölte meg), a bátyja, Laertes Párizsban szórakozik. A lány összeroppan, beleőrül ebbe a helyzetbe, végül bele is fullad egy patakba, mert már nincs veszélyérzete. Laertes hazajön, és bosszút esküszik apja gyilkosa és húga tönkretevője: Hamlet ellen – bár Hamlet nem akarta megölni Poloniust, és a viszonyát Opheliával nem ő szakította meg, hanem a lány. A király kardvívó mérkőzést rendez Hamlet és Laertes között, ahol a két fiú kölcsönösen halálra sebzi egymást. Gertrud véletlenül iszik a Hamletnek kikészített méregből. Ekkor Hamlet utolsó erejével megöli Claudius. A bosszú beteljesült, de már minek? Az egész dán vezetőség halott, az ország a norvégok kezébe kerül, ahogy azt a megérkező Fortinbras norvég herceg ki is jelenti.

A *Hamlet*ben számos bizonytalanság van. Mert ha tényként elfogadjuk is, hogy a Szellem megjelent Hamletnek, sokáig nem tudjuk, hogy igazat mondott-e, és nem csak a fiú beteges képzelődéséről van-e szó. (Aztán Claudius a III.3.-ban beismeri – de csak magának –, hogy testvérgyilkosság terheli a lelkét.) Nem tudjuk továbbá, hogy milyen (vagy milyen volt, amíg volt) a viszony Hamlet és Ophelia között: játékos enyelgés, vagy teljes körű szerelmi kapcsolat. Nem tudjuk biztosan, tudott-e Gertrud a gyilkosságról, tudta-e, hogy az első férjét a mostani férje készül megölni. Azt sem tudjuk, volt-e Gertrudnak viszonya Claudiuszal még a férje élete során (azaz megcsalta-e vele a férjét), vagy esetleg csak szerelmes volt belé, avagy ez eszébe sem jutott, csak amikor özvegyen maradt, és úgy érezte, hogy gyorsan férjhez kell mennie a saját és Dánia biztonsága érdekében. Nem tudjuk, Horatio valóban bejáratos-e a dán udvarhoz, és ha igen, miért viselkedik kívülállóként. Talán ez a sok – és ügyesen fenntartott – bizonytalanság a fő oka a darab népszerűségének, annak, hogy a *Hamlet* a világ legismertebb, legtöbbet játszott színdarabja.

Egy főszereplő marad csak életben: Horatio, Hamlet évfolyamtársa és hűségese barátja. Az ő feladata, hogy Fortinbrasnak és a világnak elmesélje, mi is történet valójában – hiszen különben csak halottakat látnának, és sohasem derülne ki, hogy Hamlet jogosan ölte meg Claudiust, az apja gyilkosát.

Shakespeare az angliai Stratford-upon-Avon városkában született 1564-ben, és ugyanott halt meg 1616-ban. Közben néhány évtizedig Londonban élt, ahol sikeres színpadi szerző és színházi vállalkozó volt. (Színészkedett is, de azt kevesebb sikerrel.) A *Hamletet* 1600-ban írta.

A műből számos magyar fordítás készült: Kazinczy Ferenc (németből, próza, 1790), Vajda Péter (1839), Arany János (1867), Zigány Árpád (1899), Telekes Béla (1901), Eörsi István (1983/1990), Mészöly Dezső (Arany alapján, 1996), Csányi János (1999), Jánosházy György (2002). A jelen fordítás 1999-ben készült, alapja Harold Jenkins kiadása (*Hamlet. The Arden Shakespeare*, London, 1982).

A felvonásbeosztást megtartottam, bár az nem Shakespeare-től származik, s így nincs jelentősége; minden Shakespeare-darab voltaképpen jelenetek folyamata.

A *Hamlet* sok sora, félsora vált szállóigévé. A leghíresebbek eredetijét a lábjegyzetekben megadom, és idézem Arany János klasszikus fordításában is.

Nádasdy Ádám

A SZÍNHÁZ AZ EGÉSZ

SOROZATBAN MEGJELENT KÖTETEK:

Shakespeare: Hamlet

Fordította és az utószót írta Nádasdy Ádám

Shakespeare: A vihar

Fordította és az utószót írta Nádasdy Ádám

Shakespeare: Lear király

Fordította és az utószót írta Nádasdy Ádám

Dante: Pokol

Fordította és az utószót írta Nádasdy Ádám

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., 2017-ben
Felelős vezető György Géza vezérigazgató

Felelős szerkesztő Turi Tímea
A borítót Vajda Péter,
a könyvet Pintér József tervezte
Műszaki vezető Takács Klára
Kiadványszám 8849
Garamond Premier betűtípusból szedve
ISBN 978 963 14 3593 1